

*Nắng Sài Gòn anh đi mà chợt mát
Bởi vì em mặc áo lụa Hà Đông...*

(N.S)

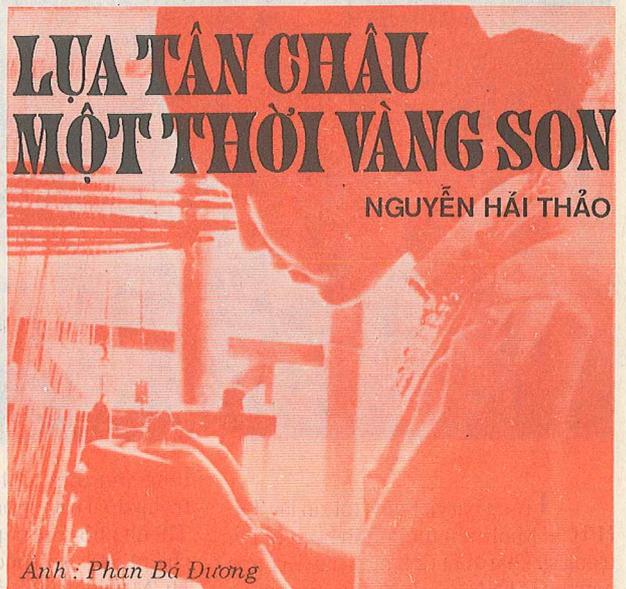
Một nhà thơ nổi tiếng trước đây đã diễn tả nét đẹp mềm mại, thanh thoát của người con gái Việt Nam khi mặc áo lụa Hà Đông như vậy. Nhưng lụa Hà Đông có lẽ chỉ nổi tiếng ở trong nước. Còn đối với lụa Tàn Châu? Lụa Cẩm Tư, Mỹ A của Tàn Châu không những quen thuộc với khách hàng Việt Nam, Campuchia, Lào, Thái Lan... mà còn bay sang tận Mã Lai, Hồng Kông, Singapore.

Tàn Châu là một thị trấn thuộc tỉnh An Giang, nằm ngang cửa ngõ sông Tiền, là điểm thuận lợi cho tàu ghe nước ngoài xuôi ngược. Nơi đây có nhiều bãi đầu xanh ngát, nông tằm chín vàng, dân cư phồn thịnh. Nhắc đến lụa Tàn Châu, người ta không quên một làng nhỏ suốt ngày vang tiếng dệt tơ: Chợ Thù. Trước đây, Chợ Thù nổi tiếng với nghề tằm tang. Có một thời gian, do ảnh hưởng chiến tranh, dân Chợ Thù chuyển sang nghề mộc. Một số thợ tằm tang ở Chợ Thù đã kéo về Tàn Châu làm cho nghề tằm tang ở đây phát triển mạnh. Nhiều cụ già xưa kể lại "Năm 1909 tại Tàn Châu xuất hiện một hãng tằm tang của ông Bùi Quang Chiêu. Ngày khai mạc hãng được ông Chiêu tổ chức rầm rộ, trọng thể có cả viên Thống đốc Nam Kỳ lúc đó đến dự. Trước đó, người dân các xã Vĩnh Xương, Long Phú, Tàn An đã biết trồng dâu, nuôi tằm. Đến năm 1912, ngoài hãng của ông Chiêu lại có thêm mấy xưởng tư nhân nữa. Những năm 1914 - 1917, do ảnh hưởng thế chiến thứ nhất, nhiều cơ sở tằm tang bắt đầu rã rụn, xuống dốc. Trước tình hình kinh tế khó khăn không xoay trở nổi, hai hãng tơ tằm của ông Chiêu đành phải giao lại cho Nhà nước. Năm 1917, hoạt động tằm tang được đặt dưới quyền điều khiển và quản lý của Sở Canh nông theo nghị định của Thống đốc Nam Kỳ. Cũng từ đó, Nhà nước đứng ra mở trường dạy ươm giống, kỹ thuật dệt...v.v.. Thời bấy giờ, lụa Trung Quốc, hàng Nhật, vải Tây... có kỹ thuật dệt hơn hẳn lụa Tàn Châu. Sang thế chiến thứ hai, giá hàng leo thang, túi tiền của dân cạn kiệt, nhiều người phải vận bao bố, dân nghèo rơi vào cảnh "quần còn lưng, áo còn bầu". Khắp miền Nam bỗng đổ về Tàn Châu mua hàng, lụa Tàn Châu trở nên phát triển và nổi tiếng. Giá một bó dâu lúc đó bằng với tiền lương công chức. Có một nông tằm suôn sẻ là cả gia đình làm giàu. Thị trấn Tàn Châu trở nên sung túc phát triển.

Dần dần, nghề lụa ở Tàn Châu trở nên có kỹ thuật, trước tiên là kỹ thuật nhuộm. Ban đầu người ta nhuộm lụa bằng vỏ cây da (một loại cây có vỏ dày, được lột ra rồi đem nhuộm, nước có màu như củ nâu). Sau đó, người Pháp đã chỉ ra cách nhuộm thuốc. Nhưng thứ nào cũng không bền, cứ mặc ít lâu lại ngả màu do đó, gọi là trở màu. Dân ta quay lại với thiên nhiên nhuộm bằng trái mặc nưa (đó là một loại cây có tán cao, lá nhỏ, trái hình tròn cỡ lớn hơn trái chùm ruột, mọc thành từng chùm, do ta mua lại của người Miền). Vì có nhu cầu cao nên dân Tàn Châu đã trồng cây mặc nưa thành vườn. Nhuộm với mặc nưa, lụa đảm bảo hoàn toàn bóng lộn, đen huyền. Càng giặt, lụa càng láng, càng chắc, bỏ xa thuốc nhuộm hóa học. Do đó, lụa Tàn Châu trở nên nổi tiếng. Việc trồng dâu nuôi tằm cũng được rút kinh nghiệm nhiều hơn các nơi. Ngoài Trung, ngoài Bắc, người ta chỉ hái lá dâu rồi chờ mọc ra, còn dân Tàn Châu chặt nguyên cả thân cây, sau bốn tháng, chồi non ra nhiều hơn. Cách ươm tơ cũng được cải thiện chia đều đặn để sợi không đứt lỏng. Từ lụa tron được dệt thành lụa

bông, trước dệt khổ bốn tấc, sau dệt đến chín tấc khiến ai cũng thích.

Chiến tranh tiếp tục, lụa Tàn Châu tạm ngưng một dạo. Sau đó, những tay nghề lần lượt hồi cư làm sống lại một đợt tằm tang mới. Năm 1955, hợp tác xã tằm tang ra đời. Năm 1956, có hợp tác xã công nghệ lụa. Đến năm 1961, Tàn Châu có thí điểm ươm tơ, xuống ươm tơ khai giảng và đào tạo học viên, bắt đầu lai tạo với kén lai của Nhật. Trong lúc nghệ thuật trồng dâu, nuôi tằm của Tàn Châu không thua với nước nào thì có hiện tượng hàng nylon nhuộm mặc nưa đã bắt đầu làm lu mờ mặt hàng lãnh Mỹ A (tức lụa Tàn Châu). Năm 1968 trở đi, hàng nylon đánh bại hàng lụa không phải do chất lượng tốt hơn mà do máy móc sản xuất hàng loạt. Tàn Châu bấy giờ nổi lên nghề nhuộm mặc nưa, trái mặc nưa trở nên vô cùng quý giá. Những người dệt lụa xoay qua mua hàng nylon về nhuộm mặc nưa. Năm 1969, lãnh Mỹ A còn 100 cây thì hàng nylon đã lên 300 cây. Năm 1970, nylon lên 500 cây thì lãnh Mỹ A chỉ còn 10 cây. Sờ dẫm có sự cách biệt về con số như vậy do hàng nylon giá 1.900đ/quần còn Mỹ A tới 4.000 đồng/quần. Không riêng miền Nam mà cả miền Trung cũng sụp đổ vì hàng nylon. Giả sử các nhà chuyên môn lúc đó có trách nhiệm về tằm tang hết sức chú ý đến kỹ thuật để cải tiến khung dệt làm cho lụa Tàn Châu có nhiều mối cạnh tranh thì tốt biết bao! Những năm 1970, khách đến Tàn Châu sẽ thấy từng hàng ngàn người tay chân đen dúa, hàng chắt đồng, hàng phơi trên sân, trên cây, trên mái nhà... nhưng đó là hàng nylon

LỤA TÀN CHÂU MỘT THỜI VÀNG SƠN

NGUYỄN HẢI THẢO

Ảnh: Phan Bá Dương

nhuộm mặc nưa! (Giá mặc nưa lúc trước có 500 đồng một tạ; năm 1969 tăng lên 5000 đồng; đến năm 1970 vọt lên 25.000 đồng/tạ! Nếu mang so với thời giá hiện nay sẽ là bao nhiêu?!)

Gần đây, báo chí đã bắt đầu đề cập nhiều về tơ tằm, về phục hồi lụa Tàn Châu bằng nhiều tài liệu, nhiều con số hiện đại, theo tin trên báo, Công ty Dầu tằm của tỉnh An Giang tại Phú Châu (Tàn Châu ngày xưa) bị ế ẩm do hàng ngoại cạnh tranh, công ty phải bán bớt đi tài sản cố định! Vậy thì kế hoạch phát triển 5 năm (1990-1995) của tỉnh An Giang có khôi phục và phát triển được ngành dâu tằm tại Phú Châu (Tàn Châu) chăng? Tất cả còn nằm ở phía trước. Ôi! lụa Tàn Châu, một thời vàng son...

NHT